

УДК 343.01

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2026.1.34>

СУДДІВСЬКИЙ РОЗСУД У МЕХАНІЗМІ ЗАСТОСУВАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ДО ОСІБ, ЩО ВЧИНИЛИ ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Ющик Олена Іванівна,

orcid.org/0000-0003-1371-3379

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

У статті здійснено комплексне теоретичне та практичне дослідження суддівського розсуду у механізмі застосування обмежувальних заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчинили домашнє насильство. На підставі аналізу судової практики визначено правову природу, зміст, межі застосування обмежувальних заходів та критерії, якими керується суд забезпечуючи гарантії захисту потерпілих осіб від домашнього насильства та прав кривдників. Розкрито дискреційну діяльність суду в межах суддівського розсуду, яка реалізується в межах, встановлених нормами кримінального і кримінально-процесуального законодавством та ґрунтується на принципах законності, індивідуалізації, пропорційності й справедливості.

Проведений аналіз видів та особливостей застосування обмежувальних заходів, передбачених ст. 91-1 КК України. Обґрунтовано, що обмежувальні заходи не містять каральної функції, тому не можуть порівнюватись та трансформуватись у функції кримінального покарання, а спрямовані на захист інтересів потерпілої особи, а також можливість кореляції поведінки кривдника в майбутньому, що призведе до запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства. На підставі аналізу судової практики визначено, що суд при застосуванні обмежувальних заходів визначає характер і форму насильства, його систематичність, відносини із потерпілим, поведінку кривдника до та після вчинення правопорушення, попередні факти притягнення до відповідальності, врахування гарантій безпеки постраждалої особи. Акцентовано, що суддівський розсуд у механізмі застосування обмежувальних заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчинили домашнє насильство є важливою складовою правозастосовної діяльності.

Зроблено висновок, що суддівський розсуд у механізмі застосування обмежувальних заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчинили домашнє насильство виступає інструментом досягнення пропорційності між карою, превентивною функцією та гарантіями прав потерпілого. Можливість досягнення такого балансу залежить від належного законодавчого регулювання, єдності судової практики та правосвідомості суддів.

Ключові слова: суддівський розсуд, домашнє насильство, покарання, обмежувальні заходи, програма кривдника, протидія домашньому насильству, індивідуалізація, справедливість, гарантії захисту потерпілих.

Yushchik Olena. Judicial discretion in the mechanism for applying restrictive measures of a criminal law nature to persons who have committed domestic violence

The article provides a comprehensive theoretical and practical study of judicial discretion in the mechanism of applying restrictive measures of a criminal law nature to persons who have committed domestic violence. Based on an analysis of judicial practice, the legal nature, content, limits of application of restrictive measures and criteria guiding the court in ensuring the protection of victims of domestic violence and the rights of perpetrators are determined. The discretionary activity of the court within the limits of judicial discretion, which is implemented within the limits established by the norms of criminal and criminal procedural legislation

and is based on the principles of legality, individualisation, proportionality and fairness, is revealed.

An analysis of the types and characteristics of the application of restrictive measures provided for in Article 91-1 of the Criminal Code of Ukraine was conducted. It is argued that restrictive measures do not have a punitive function and therefore cannot be compared to or transformed into criminal punishment, but are aimed at protecting the interests of the victim and preventing the offender from repeating their behaviour in the future, thereby preventing new criminal offences in the sphere of domestic violence. Based on an analysis of judicial practice, it has been determined that when applying restrictive measures, the court determines the nature and form of violence, its systematic nature, the relationship with the victim, the behaviour of the offender before and after the offence, previous instances of prosecution, and takes into account the safety guarantees of the victim. It is emphasised that judicial discretion in the mechanism of applying restrictive measures of a criminal law nature to persons who have committed domestic violence is an important component of law enforcement.

It was concluded that judicial discretion in the mechanism of applying restrictive measures of a criminal law nature to persons who have committed domestic violence is an instrument for achieving proportionality between punishment, preventive function and guarantees of the victim's rights. The possibility of achieving such a balance depends on proper legislative regulation, consistency in judicial practice and the legal awareness of judges.

Key words: *judicial discretion, domestic violence, punishment, restrictive measures, offender programme, counteracting domestic violence, individualisation, justice, guarantees of protection for victims.*

Постановка проблеми. Вплив міжнародних стандартів на протидію домашньому насильству на підставі внесених змін в національне законодавство на сьогодні набуває актуального питання застосування обмежувальних заходів. До особи, яка вчинила домашнє насильство суду належать дискреційні повноваження застосувати обмежувальні заходи, передбачені в ст.91-1 КК України. Перш за все, важливим є питання визначення меж суддівського розсуду у механізмі застосування обмежувальних заходів кримінально-правового характеру до осіб, що вчинили домашнє насильство. Кримінальне законодавство в загальному встановлює вид, зміст та строки обмежувальних заходів, при цьому надає можливість обрання таких заходів залежно від індивідуальної правової оцінки конкретного випадку. Саме тому відсутність чітких критеріїв обрання та застосування обмежувальних заходів призводить до прийняття неоднакових судових рішень. Крім того, обмежувальні заходи хоча й обмежують права й свободи засудженого, але не містять ознак покарання і жодним чином не можуть трансформуватись у додаткову форму покарання. Основною метою таких заходів є забезпечення балансу між правами потерпілої особи від домашнього насильства та кривдника. Тому суддівський розсуд спрямований на

гарантування захисту інтересів постраждалої особи від домашнього насильства, але і водночас недопущення порушення прав особи, до кого такі заходи застосовуються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми суддівського розсуду при призначенні покарання та застосуванні заходів кримінально-правового характеру були предметом дослідження таких науковців, як Д. Абушенко, С. Алексєєв, Л.К. Байрачна, Л. Берг, Т.І. Бондар, Є. Васьковський, В. Грищук, В. Дубовицький, В. Канцір, А. Козловський, М. Коркунов, А.С. Макаренко, Г. Мельник, К.А. Новікова, О. Папкова, М. Рісний, С. Сливка, О. Цибулевська, С. Шевчук. Питання застосування обмежувальних заходів до осіб, які вчинили домашнє насильство вивчали: О.О. Дудоров, О.О. Книженко, Д.Є. Крикливець, Ю.М. Ковалик, Ю.М. Пліш, І.А. Тітко, М.І. Хавронюк, О.В. Харитонова, А.М. Яценко.

Метою статті є теоретичне та практичне дослідження суддівського розсуду у механізмі застосування обмежувальних заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчинили домашнє насильство. На підставі аналізу судової практики визначити правову природу, зміст, межі застосування обмежувальних заходів та критерії, якими керується суд

забезпечуючи гарантії захисту потерпілих осіб від домашнього насильства та права кривдників.

Виклад основного результату. Не знайдемо в світі правову систему, якій не було б відомо поняття суддівський розсуд. Звичайно, що залежно від держави та національного законодавства це явище розглядається по-різному, як обмеженість регулювання законом, як дискреційні повноваження суду, як співвідношення принципу законності та індивідуалізації тощо. На сьогодні є важливим питання та проблематичним існування суддівського розсуду при призначенні покарання та інших заходів кримінально-правового характеру.

Науковці неодноразово досліджували саме визначення суддівського розсуду, що слід розуміти під змістом цього поняття. Наприклад, А.С. Макаренко вважає, що «суддівський розсуд явище суб'єктивне, безпосередньо пов'язане з особистістю судді як уповноваженої на вирішення справ особи, з його правосвідомістю, правовою культурою, вмінням, кваліфікацією, соціальною та правовою позицією тощо. Передбачити вміння кожного судді на правильне, справедливе та неупереджене вирішення справи при достатньо широких його повноваженнях неможливо. Тому необхідною є розробка концепції оптимального співвідношення обов'язків правозастосувача відповідно до законодавства із мірою свободи вибору заходів кримінально-правового впливу» [9, С. 128–132].

Можна погодитись, що суддівський розсуд є діяльністю судді під час прийняття рішення, винесення вироку або застосування заходів кримінально-правового характеру на підставі досліджених матеріалів справи та доказів. Отже, суддя під час судового процесу повинен на підставі кримінального, кримінально-процесуального закону та свободи вибору обрати найбільш справедливе рішення ґрунтуючись на основних принципах призначення покарання. Саме такої думки Л.К. Байрачна, Т.І. Бондар, що «основне визначення суддівського розсуду – акт прийняття рішення за відсутності чітко встановленого правила та з урахуванням того, що буде вважатися найбільш спра-

ведливим рішенням за цих обставин та відповідно до закону» [1, С. 22–27].

Слід зазначити, що суддівський розсуд використовує суддя під час прийняття акту, який потребує вибору між різними варіантами рішення. Це в свою чергу надане право не законом, хоча є випадки, коли суд зобов'язаний чітко дотримуватись норм і приймати рішення як обов'язкове. Наприклад, у випадку наявних усіх підстав звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям суд зобов'язаний прийняти рішення на користь особи, звичайно, якщо вона не заперечує. А використання суддівського розсуду немає чіткого регулювання на законодавчому рівні, тому виникає обов'язок суду на підставі оцінки фактичних обставин справи, норм права, принципів законності, індивідуалізації, розумності та пропорційності винести справедливе рішення.

Необхідно зазначити, суддівські рішення повинні бути «обґрунтованими і не довільними, такі рішення повинні, перш за все, прийматися на основі того, що є правильним та справедливим у цих обставинах. До того ж, зловживання дискреційними повноваженнями може бути оскаржено» [1, С. 22–27]. Оскільки суддівський розсуд є правовою категорією, тому закон про кримінальну відповідальність встановлює межі такого розсуду. Доцільно погодитись із А.С. Макаренко, що «розсуд не є безмежним. Закріплення законом відносно-визначених норм, оціночних понять і термінів, цілей, які переслідує кримінальне законодавство, – своєрідний спосіб вираження волі законодавця, що виступає важелем, за допомогою якого у результаті реалізації суддями права на розсуд досягається певна стабільність та упорядкованість, а також баланс у суспільних відносинах» [8, С. 216–222].

Суддівський розсуд при призначенні покарання або застосуванні заходів кримінально-правового характеру не повинен бути довільним, тому встановлюються межі, передбачені кримінальним та кримінально-процесуальним законодавством. Застосування загальних засад призначення покарання (ст. 65 КК України) передбачає, що суд при-

значає покарання: «у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини, що передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення, за винятком випадків, передбачених ч. 2 статті 53 КК України; відповідно до положень Загальної частини; враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання» [6]. Межі суддівського розсуду законодавчо визначені в кримінально-процесуальному законодавстві, в ст. 367 КПК України зазначається: «ухвалюючи вирок, суд повинен вирішити такі питання: чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа; чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений; чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення; чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення; чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які саме; яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати, які обов'язки слід покласти на особу в разі її звільнення від відбування покарання з випробуванням» [7]

Отже суддівський розсуд це законодавчо передбачена дискреційна діяльність суду, яка забезпечує принципи права при прийнятті акту на підставі вибору одного з кількох юридично можливих варіантів рішення з урахуванням конкретних обставин справи та принципів законності, індивідуалізації, пропорційності та справедливості.

Одним із проблематичних питань використання суддівського розсуду є застосування обмежувальних заходів, передбачених ст. 91-1 КК України. Відповідно до кримінального законодавства особи, які вчинили домашнє насильство (ст. 126-1 КК України) підлягають покаранню відповідно до санкції статті, а також застосуванню обмежувальних заходів. Необхідно наголосити, що застосування обмежувальних заходів можливе у випадку засудження особи до

покарання не пов'язаного з позбавленням волі, а також у разі звільнення від кримінальної відповідальності чи покарання. Саме в цьому випадку застосування таких заходів можливе навіть без кари за вчинене кримінальне правопорушення, а з урахуванням захисту інтересів потерпілого.

Обмежувальні заходи застосовуються виключно судом на підставі прийнятого рішення відповідно до ст. 91-1 КК України. Оскільки в законі вказано, що «суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів» [6], то відповідно це є правом, а не обов'язком суду. Як зазначає К.А. Новікова «навіть за сукупної наявності і фактичного, і юридичного елементів підстави для застосування обмежувальних заходів суд не зобов'язаний їх застосовувати. Належним чином умотивувавши своє рішення, суд щоразу повинен навести аргументи як щодо застосування, так і щодо незастосування обмежувальних заходів» [10, 54–60].

Доцільно розглянути, якими ж критеріями та обставинами суд керуватиметься при застосуванні обмежувальних заходів, до особи, яка вчинила домашнє насильство. Перш за все необхідно врахувати, які обставини та форми вчиненого діяння, з якими обставинами пов'язане домашнє насильство. Прикладом є аналіз ознак, які притаманні кримінальним правопорушенням, пов'язаних із домашнім насильством: «полягає у фізичному, сексуальному, психологічному або економічному насильстві; вчиняється в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа; наслідками якого є фізичні або психологічні страждання, розлади здоров'я, втрата працездатності, емоцій-на залежність або погіршення якості життя потерпілої особи; вчинюється систематично (ця ознака не стосу-

ється випадків вчинення злочину, який характеризується трьома попередніми ознаками, але водночас містить ознаки іншого злочину проти життя, здоров'я чи волі особи) такого насильства» [4, С. 46].

Враховуючи характер і форму насильства (фізичне, психологічне, економічне, сексуальне) суд повинен дотриматись мети, яка ставиться перед застосуванням обмежувальних заходів. Перша законодавчо визначена мета обмежувальних заходів – запобігання повторному вчиненню домашнього насильства. Друга, не менш важлива, охоплює захисну функцію і передбачає гарантію захисту та безпеки потерпілої особи від насильства. Третя передбачена шляхом застосування п.5 ч. 1 ст. 91-1 КК України такого заходу, як направлення для проходження програми для кривдників. Остання містить функцію кореляції поведінки особи та її змін в подальшому не вчиняти таких кримінальних правопорушень. Прикладом є вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 3 лютого 2025 року, який в своєму рішенні обґрунтовує застосування обмежувальних заходів дотримуючись мети застосування. «враховуючи, що особа неодноразово притягувався до адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства, вчиняла домашнє насильство відносно своєї колишньої дружини протягом тривалого часу та переважно у стані алкогольного сп'яніння, що призвело до психологічних страждань потерпілої, суд прийшов висновку, що до обвинуваченого, як до особи, яка вчинила домашнє насильство, необхідно застосувати обмежувальний захід у вигляді направлення для проходження програми для кривдників. Суд вважає, що такий обмежувальний захід із покладенням обов'язку буде сприяти виправленню обвинуваченого, покращенню психологічного здоров'я потерпілої, а призначене судом покарання та обмежувальні заходи у своїй сукупності будуть необхідними та достатніми для виправлення обвинуваченого та попередження вчинення нових злочинів й цілком відповідає тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та особі обвинуваченого» [2].

Національне кримінальне законодавство передбачає такі види обмеж-

увальних заходів: «заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства; обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності; заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин; заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб; направлення для проходження програми для кривдників» [6].

Суд може застосувати один або кілька видів обмежувальних заходів, обов'язки на правопорушника накладаються без певної послідовності чи критерію їх розміщення. Прикладом є вирок Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 4 лютого 2025 року відповідно до якого «на підставі п.п. 3-5 ч.1 ст. 91-1 КК України застосовано до особи, яка вчинила домашнє насильство обмежувальні заходи, у вигляді: 1) заборони протягом 1 року наближатися на відстань 100 метрів до місця, де потерпілий може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин; 2) заборони протягом 1 року листування, телефонних переговорів з потерпілою, інших контактів через засоби зв'язку чи електронні комунікації особисто або через третіх осіб; 3) направлення для проходження програми для кривдників строком на 3 (три) місяці. Суд вважає, що такі обмежувальні заходи сприятимуть виправленню обвинуваченого» [3].

Відповідно до Стамбульської конвенції: «турбота про безпеку жертви повинна бути в центрі уваги будь-якого втручання у разі всіх форм насильства, охоплених цією Конвенцією» [5]. Варто погодитись із Ю.М. Пліш, що «суд повинен ретельно дослідити всі обставини справи для того,

щоб застосувати необхідний і достатній обмежувальний захід» [11, С. 251–260]. Застосування обмежувальних заходів на суддівський розсуд має бути достатньо обґрунтованим і спрямованим на захист інтересів потерпілої особи, а також можливість кореляції поведінки кривдника в майбутньому, що призведе до запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства.

Висновки. Суддівський розсуд у механізмі застосування обмежувальних заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчинили домашнє насильство є важливою складовою правозастосовної діяльності. Оскільки законодавець не в змозі передбачити всі можливі життєві ситуації та фактичні обставини конкретної справи, тому надає можливість суду забезпечити індивідуалізацію кримінально-правового впливу. Суддівський розсуд у застосуванні заходів кримінально-правового впливу має чітко окреслені межі, визначені нормами кримінального та кримінального процесуального законодавства, а також принципами законності, пропорційності, справедливості та індивідуалізації. Важливим є дотримання таких принципів при застосуванні обмежувальних заходів, оскільки

їх мета полягає не лише у карі правопорушника, але захист інтересів потерпілого та запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень.

Основними критеріями, якими керується суд при застосуванні обмежувальних заходів мають бути визначені характер і форма насильства, його систематичність, відносини із потерпілим, можливість повторного вчинення насильства, поведінка кривдника до та після вчинення правопорушення, заподіяні наслідки потерпілому, попередні факти притягнення до відповідальності, врахування гарантій безпеки постраждалої особи. Лише у разі врахування усіх обставин вчиненого домашнього насильства суддівський розсуд застосування обмежувальних заходів дозволить дотриматись балансу між правами потерпілої особи та правами кривдника. Отже, суддівський розсуд у механізмі застосування обмежувальних заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчинили домашнє насильство виступає інструментом досягнення пропорційності між карою, превентивною функцією та гарантіями прав потерпілого. Можливість досягнення такого балансу залежить від належного законодавчого регулювання, єдності судової практики та правосвідомості суддів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Байрачна Л.К., Бондар Т.І. Суддівський розсуд як інструмент забезпечення справедливого судочинства. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 6 (41). С. 22–27. [https://doi.org/10.32837/ruuv.v0i6\(41\).960](https://doi.org/10.32837/ruuv.v0i6(41).960) (дата звернення: 20.02.2026).
2. Вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 3 лютого 2025 року. Справа № 577/332/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124872104> (дата звернення: 24.02.2026).
3. Вирок Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 4 лютого 2025 року. Справа № 185/10377/24 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125158972> (дата звернення: 24.02.2026).
4. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України). за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2019. 288 с.
5. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами та Пояснювальна доповідь. Відкрита для підпису в Стамбулі (Туреччина) 11.05.2011 р. та пояснювальна доповідь. URL: <https://rm.coe.int/1680093d9e> (дата звернення: 22.02.2026).
6. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3920> (дата звернення: 20.02.2026)
7. Кримінальний процесуальний кодекс від 13 квітня 2012 року № 4651-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Дата звернення 20.02.2026)

8. Макаренко А.С. Ознаки суддівського розсуду під час призначення покарання в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. №6. 2013. С. 216–222. URL: <http://www.apdr.in.ua/v69/34.pdf> (дата звернення: 22.02.2026).

9. Макаренко А.С. Теоретичні аспекти здійснення суддівського розсуду при призначенні покарання. *Вісник Верховного Суду України*. №6 (130). 2011. С.128–132. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vvsu_2011_6_11.pdf (дата звернення: 22.02.2026).

10. Новікова К.А. Ознаки та поняття обмежувальних заходів у Кримінальному кодексі України. *Питання боротьби зі злочинністю*. Випуск 39. 2020. С. 54–60. <https://doi.org/10.31359/2079-6242-2020-39-54> (дата звернення: 22.02.2026).

11. Пліш Ю.М. Кримінально-правова характеристика обмежувальних заходів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. Вип. 63. 2021. С. 251–260. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.44> (дата звернення: 23.02.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 24.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 08.05.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)